

УДК 378.046-021.68:342.98

DOI <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psych-2025-1.10>

Ганна ІВАНЮК

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та психолого-педагогічних наук,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
h.ivaniuk@kubg.edu.ua
ORCID: 0000-0001-7758-5121

Світлана ЦИБУЛЬСЬКА

аспірант кафедри освітології та психолого-педагогічних наук,
старший викладач Інституту післядипломної освіти,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
s.tsybulska@kubg.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5935-3351

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1991–2024)

Анотація. Мета статті полягає у висвітленні результатів історико-педагогічних студій щодо нормативно-правового регулювання становлення та розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні (1991–2024). **Методологія.** У процесі дослідження було використано такі методологічні підходи: парадигмальний, диференційований, хронологічний, а також комплекс методів: історико-генетичний, ретроспективний та термінологічний. Подано особливості генези поняття «післядипломна педагогічна освіта», «підвищення кваліфікації педагогічних кадрів», «неперервна освіта», «освіта дорослих», «професійний розвиток педагогів», «сертифікація» в перебігу змін щодо мети і завдань освіти, унормованих у законодавчих документах. У науковий обіг введено систематизовані (за хронологічним критерієм) законодавчі та нормативні документи, підзаконні акти, які розкривають стратегії реалізації цілей, змісту, організаційного забезпечення поступу післядипломної педагогічної освіти та його кількісних і якісних характеристик в окреслених хронологічних межах. **Наукова новизна.** Подано ретроспективний огляд особливостей регулювання зміни змісту, форм організації післядипломної педагогічної освіти відповідно до суспільних запитів щодо розбудови системи освіти суверенної України на різних етапах, а саме: інституалізації освітнього феномена, модернізації змістового і технологічного забезпечення, інноваційного розвитку в структурі системи освіти України. Увиражено внутрішні та зовнішні чинники перетворень у царині післядипломної педагогічної освіти. Нормативно-правове регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти схарактеризовано в руслі суспільних запитів та передових для того часу ідей щодо місця і функцій загальної середньої освіти, мети, організаційних моделей, змістового та технологічного забезпечення і створення сприятливих умов для неперервного професійного вдосконалення вчителів. Висвітлено шляхи реалізації мети й завдань післядипломної освіти педагогів у відрізку історії, який характеризується як перехід від нормативно-знаннєвої парадигми освіти та колективного виховання до особистісно орієнтованої парадигми, що ґрунтується на провідних ідеях освіти людини впродовж життя та перспективних освітніх практиках. Наукове поле розширено знаннями про нормативно-правове регулювання професійного розвитку педагогів у контексті зміни стратегій суспільства, освітніх парадигм і мети освіти загалом. **Висновки.** Дослідження засвідчує вплив нормативно-правового регулювання на розвиток післядипломної педагогічної освіти в Україні та пояснює зумовленість державного замовлення на висококваліфікованих фахівців потребами ринку праці та забезпечення сталого розвитку країни. Висвітлені в статті результати історико-педагогічного пошуку особливостей нормативно-правового регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні (1991–2024) мають як наукове, так і прогностичне значення і можуть бути використані для подальших досліджень.

Ключові слова: закони, підзаконні акти, нормативно-правове регулювання, післядипломна педагогічна освіта, курси підвищення кваліфікації, інституалізація, модернізація, інноваційний розвиток.

Hanna IVANIUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Educology and Psychological and Pedagogical Sciences,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
h.ivaniuk@kubg.edu.ua
ORCID: 0000-0001-7758-5121

Svitlana TSYBULSKA

*Postgraduate Student at the Department of Education and Psychological and Pedagogical Sciences, Senior Lecturer,
Institute of Postgraduate Education,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
s.tsybulska@kubg.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5935-3351*

LEGAL REGULATION OF THE DEVELOPMENT OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION IN UKRAINE (1991–2024)

Abstract. *The purpose of the article is to highlight the results of historical and pedagogical research on the legal regulation of the formation and development of postgraduate teacher education in Ukraine (1991–2024). Methodology. The following methodological approaches were used in the study: paradigmatic, differentiated, chronological, as well as a set of methods: historical and genetic, retrospective and terminological. The article presents the peculiarities of the genesis of the concepts of 'postgraduate teacher education', 'in-service training of pedagogical staff', 'continuing education', 'adult education', 'professional development of teachers', 'certification' in the course of changes in the purpose and objectives of education, regulated by legislative documents. Systematised (by chronological criterion) legislative and regulatory documents, bylaws, and regulations that reveal strategies for implementing the goals, content, organisational support for the development of postgraduate teacher education and its quantitative and qualitative characteristics within the outlined chronological framework have been introduced into scientific circulation. **Scientific novelty.** The article presents a retrospective review of the peculiarities of regulating changes in the content and forms of organisation of postgraduate pedagogical education in accordance with public demands for the development of the education system of sovereign Ukraine at different stages, namely: institutionalisation of the educational phenomenon, modernisation of content and technological support, innovative development in the structure of the education system of Ukraine. The internal and external factors of transformations in the field of postgraduate teacher education are outlined. The regulatory framework for the development of postgraduate teacher education is described in the light of public demands and advanced ideas of the time regarding the place and functions of general secondary education, goals, organisational models, content and technological support, and the creation of favourable conditions for continuous professional development of teachers. The article highlights the ways of realising the goals and objectives of postgraduate education of teachers in a period of history characterised by the transition from the normative and knowledge-based paradigm of education and collective upbringing to a personality-oriented paradigm based on the leading ideas of human lifelong learning and promising educational practices. The scientific field has been expanded with knowledge about the regulatory and legal regulation of teachers' professional development in the context of changing societal strategies, educational paradigms and the purpose of education in general. **Conclusions.** Our study shows the impact of regulatory and legal regulation on the development of postgraduate pedagogical education in Ukraine and characterises the conditionality of the state order for highly qualified specialists by the needs of the labour market and sustainable development of the country. The results of the historical and pedagogical search for the peculiarities of regulatory and legal regulation of the development of postgraduate teacher education in Ukraine (1991–2024), presented in the article, have both scientific and prognostic value and can be used for further research.*

Key words: *legislation, regulatory and legal regulation, document, postgraduate education, postgraduate pedagogical education in Ukraine, in-service training courses, pedagogical staff.*

Постановка проблеми. У хронологічних межах 1991–2024 рр. нормативно-правове регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти сприяло її поступу в руслі становлення та розвитку системи освіти в незалежній Україні на нових концептуальних ідеях. На хвилі демократичного та соціально-культурного піднесення поступ усіх ланок освіти мав подолати не лише політичну заангажованість, залишену в спадок попередньою добою, але й централізоване керівництво, надмірну регламентованість змісту і форм освіти. Цих років належало здолати не лише наведені вище негативні тенденції, що характеризували стан освіти загалом, але й розбудувати

нормативно-правову базу для забезпечення становлення післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації вчителів (на нових концептах) як складової частини системи освіти України. Нормативно-правове регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в окресленому відрізку історії забезпечило не лише кількісний, а насамперед якісний поступ: від становлення нових цілей і мети освіти незалежної країни до інноваційної моделі освіти сталого розвитку. Закони та підзаконні акти цих років заклали правову та нормативну основу для функціонування та розвитку післядипломної педагогічної освіти в структурі системи освіти України.

Аналіз джерел та останніх досліджень.

Історико-педагогічні студії наукових надбань сучасних українських учених уможливили з'ясувати стан дослідження окресленої проблеми. У сучасному науковому дискурсі простежуємо значний інтерес до дослідження різних аспектів нормативно-правового забезпечення розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні (добы незалежності). За проблемно-тематичним і хронологічним критеріями виокремлено дві групи джерел: теоретичні та історіографічні, які посутньо розкривають фактологічний зміст і кількісні та якісні характеристики динаміки післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації педагогів у руслі зміни освітніх парадигм.

Дослідницький інтерес становлять історіографічні праці О. Любара [21], Л. Прокопенко [32], які висвітлюють особливості нормативного супроводу розвитку освітніх систем у незалежній Україні. Історико-педагогічний аналіз викладених у наведених працях фактів і перебігу процесів дає змогу виокремити та схарактеризувати чинники, які впливали на освітні зміни в окреслених хронологічних межах, а саме: внутрішні й зовнішні. У річищі проблематики статті вагоме місце належить дослідженням впливу освітньої політики на розвиток вищої педагогічної освіти в Україні, що внесли в сучасне наукове поле українські вчені: В. Журавський [8], С. Домбровська [6], В. Плавич [25]. Історіографічний інтерес становить наукове узагальнення щодо нормативно-правового забезпечення управління в галузі освіти на теренах незалежної України, виконане сучасним українським ученим В. Андрущенко [1]; дослідження тенденцій нормативно-правового супроводу розвитку освіти в Україні сучасної української вченої Л. Березівської [2]; характеристика впливу нормативно-правового супроводу на поступ освітніх систем, висвітлена в наукових доробках Г. Іванюк [7] і Т. Сущенко [35]. Окремі питання щодо організації нормативного забезпечення розвитку компонентів системи освіти цих років висвітлено сучасною українською вченою Н. Дічек [5] у контексті історико-педагогічних студій щодо діяльності та внеску Міністерства освіти України (з 2000 р. – Міністерство освіти і науки) в становлення і розвиток системи освіти незалежної України. У річищі проблематики статті

дослідницький інтерес становлять висновки та наукові узагальнення історичного поступу системи освіти в незалежній Україні сучасних українських науковців: А. Кузьмінського [19], В. Кузьменка [18]. До групи теоретичних джерел віднесено праці, які висвітлюють закономірності розвитку освіти, особливості освітньої політики в добу освітніх змін, управління освітою як складника освітньої політики (Л. Грень [3], В. Луговий [20]). Чільне місце в переліку наукових праць, суголосних до проблематики статті, належить дослідницьким здобуткам сучасних українських учених, а саме: І. Зязюна [14], В. Олійника [23], Н. Ничкало [22], що розкривають управлінські аспекти розвитку та особливості функціонування інститутів післядипломної педагогічної освіти в контексті реалізації освітньої політики, в добу незалежної України. Однак, попри значні напрацювання, в сучасному науковому полі не досить вивченою залишається проблема нормативно-правового регулювання становлення та розвитку післядипломної педагогічної освіти в незалежній Україні, що зумовило вибір теми наукової публікації.

Мета статті полягає у висвітленні результатів історико-педагогічних студій щодо нормативно-правового регулювання становлення та розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні (1991–2024).

Виклад основного матеріалу. Проголошення Декларації про державний суверенітет України (1991) [4] стало відправною подією, що вплинула на перебіг становлення та розвитку післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів як складника системи освіти. Ми свідомі того, що становлення системи освіти в незалежній Україні (перша половина 90-х рр. XX ст.) характеризується трансформацією окремих демократичних перетворень, започаткованих у системі освіти попередньої доби (друга половина 80-х рр. XX ст.) та інституційною розбудовою структури та її компонентів відповідно до нових цілей, мети, змісту освіти. Цих років актуалізовано місце післядипломної педагогічної освіти (у системі освіти України), увиразнено стратегії розвитку на засадах гуманістичних (загальнолюдських і національних) цінностей, децентралізації та деідеологізації, адаптації до умов ринкової економіки. Наведене вище за текстом

характеризуємо як внутрішні чинники, що були визначальними для нормативно-правового регулювання становлення та розвитку, окреслених у статті галузі освіти. До зовнішніх чинників належить суб'єктність системи освіти незалежної України в нових міжнародних умовах, посилення її міжкультурного контексту в європейському і світовому освітньому просторі.

У цей період характерною є тенденція реформування післядипломної педагогічної освіти, задля ефективного функціонування якої необхідним було регулювання законодавчої та нормативно-правової бази. Погоджуємося з міркуваннями, висвітленими в монографії «Системи освіти Європи» («The Education Systems of Europe», автори В. Хельвіг та Дж. Ліпенкова) про позитивні зміни та зрушення, що відбулися в українській освіті з проголошенням незалежності й прийняттям нових, кардинально відмінних від радянських, нормативних документів [36, с. 808–809]. Потребує уточнення таке: у першій половині 90-х рр. XX ст. становлення та розвиток післядипломної педагогічної освіти, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів регулювались Законом «Про освіту» (1991) (далі – Закон) (того часу ще УРСР, введений у дію згідно з Постановою ВР № 1144-ХІІ від 4 червня 1991 р.). Дія цього закону характеризує законодавче регулювання становлення післядипломної педагогічної освіти в першій половині 90-х рр. XX ст., які відносимо до перехідного етапу. Відповідно до наведеного вище за текстом Закону, освіта (в широкому сенсі) визнавалась першорядною для соціально-економічного та духовного-культурного розвитку суспільства [11]. Зрозуміло, що вибудовування нової моделі освіти характеризувалось тяглістю, перевірених часом освітніх практик і реалізацією прогресивних (для того часу) засадничих принципів її поступу (гуманістична спрямованість, демократизація, науковість, гнучкість, прогностичність, інтеграція з наукою і виробництвом, безперервність), відмежуванням від політично заангажованих ідеологем попередньої доби. Освіта в широкому сенсі розвивалась у руслі унормованої Законом «Про освіту» мети, а саме: всебічного розвитку особистості (інтелектуального, культурного, духовного), виховання людини з високою громадянською свідомістю, здатної до відповідального суспільного вибору. Завдання полягало в забезпеченні всіх

сфер суспільства кваліфікованими кадрами. Це підтверджує важливість Закону «Про освіту» як перехідного для становлення та унормування післядипломної педагогічної освіти (підвищення кваліфікації педагогічних кадрів). Післядипломна педагогічна освіта інтегрована до системи педагогічної освіти України; Законом уперше подано унормоване тлумачення терміна «післядипломна освіта», що трактується як спеціалізоване вдосконалення кваліфікації та професійної підготовки особи, котре полягає в поглибленні, розширенні та оновленні її фахових знань, навичок і вмінь шляхом отримання нової професії чи спеціальності, на ґрунті попереднього освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду [11, ст. 47]. Відповідно до пункту 2 ст. 47 цього Закону післядипломна освіта, що історично склалася як поєднання компонентів підвищення кваліфікації (курсова підготовка, міжкурсова методична робота, самоосвіта) та перепідготовки, збагатила ще двома складниками – стажуванням та спеціалізацією. Таким чином, вона поступово набувала ознак і характеру складної структури задля подолання актуальних освітніх викликів тих років.

Становлення та розвиток післядипломної педагогічної освіти 1991–1995 рр. характеризується інституціоналізацією, що полягала в нормативно-правовому регулюванні цілей і завдань, організації та структури, змісту, технологічного та організаційного забезпечення підготовки педагогічних кадрів до реалізації нової місії та візії шкільної освіти. Цих років відбулось становлення післядипломної педагогічної освіти як соціального та інституційного феномену. У 1991–1995 рр. нормативно-правове регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти здійснювалось відповідно до наведеного вище Закону «Про освіту» (1991) щодо реалізації права громадян (ідеться про педагогічні кадри) на отримання післядипломної освіти та вибір змісту і форм післядипломної педагогічної освіти.

3 листопада 1993 р. Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)» [26] задля імплементації Постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про освіту» (1991). Уперше в освітньому просторі

України на нормативному рівні утверджено концепти безперервної освіти (дошкільної загальної середньої, вищої та післядипломної); створення умов для формування інтелектуального та духовного самовдосконалення особистості, розвитку її культурного потенціалу як найвищої цінності нації [26]. У контексті проблематики статті вважаємо, що подані в наведеному вище документі уточнення щодо поняттєвого апарату, а саме післядипломна освіта, її місія (суспільне визнання), шляхи реформування (запровадження гнучкої системи перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів і забезпечення її національної спрямованості відповідно до економічних, політичних, соціально-культурних умов розбудови Української держави), становили вагоме як концептуальне, так і нормативне підґрунтя розвою освітньої галузі наступних років [26]. «Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») містила доволі прогресивні (для того часу) положення щодо пріоритету соціального захисту педагогів у процесі професійного зростання відповідно до змін у кон'юктурі ринку праці (підвищення конкурентоздатності та мобільності). Для розв'язання окресленого завдання відбулись зміни в організації підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, а саме: запроваджено випереджувальне навчання на курсах підвищення кваліфікації педагогів та забезпечення гнучкої системи їх перепідготовки; розроблено програми багатоваріантного навчання й удосконалено практичну спрямованість освітніх програм. До якісних стратегій розвитку післядипломної педагогічної освіти відносимо впровадження в освітній процес прогресивних надбань українських і зарубіжних педагогів і нових для того часу інформаційних технологій, модульного структурування освітніх програм [26].

Гальмівним чинником імплементації засадничих принципів і стратегій розвитку післядипломної педагогічної освіти (відповідно до «Державної національної програми «Освіта» (Україна – XXI століття) була фінансова криза, що спричинила залишковий принцип забезпечення освіти, подекуди призупинення нововведень і зменшення мережі освітніх закладів (різних рівнів) і чисельності вчителів, що вело до розгубленості та невпевненості в освітянському середовищі. Однак це досить

різновекторне питання, що потребує окремого наукового дослідження. Ми характеризуємо окреслену в статті проблему в контексті гальмівних впливів на становлення та розвиток післядипломної педагогічної освіти в окреслених хронологічних межах.

У 90-х рр. XX ст. на часі була реалізація особистісно-професійного підходу до післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. З іншого боку, простежуємо актуалізацію нового змісту післядипломної педагогічної освіти, що викликано насамперед внутрішніми соціально-культурними чинниками та зовнішніми (про них ішлося вище). Цей процес регулювали підзаконні акти: постанови Кабміну України, накази та рішення Колегії Міністерства освіти (науки) України різних років. Зокрема, відповідно до нових суспільних реалій утверджено Базовий навчальний план (для середньої загальноосвітньої школи), розроблений Міністерством освіти України 1998 р. [27], що містив перелік дисциплін за вибором (учнів, батьків, соціально-культурних середовищ), а також варіативні (регіональні) компоненти змісту освіти: краєзнавство, українознавство, історію культури, українську культуру, народні ремесла, музейну педагогіку. Для гімназій, ліцеїв, інших спеціалізованих закладів освіти, а також профільних класів рекомендовано відповідні варіанти навчальних планів, укладених і затверджених Міністерством освіти України впродовж 1993–1999 рр. (Інформаційний збірник МО України, 1993 р., № 9–10, 1998 р., № 10 і 1999 р., № 17) [30]. Це дало потужний поштовх до пошуку нових форм організації підвищення кваліфікації та післядипломної освіти педагогів на засадах варіативності, відповідності соціально-культурному контексту, відкритості та демократичного вибору, диференціації та індивідуалізації. Також керівні органи освіти цих років відповідали за розвиток мережі закладів профільної освіти, які надавали послуги з підвищення кваліфікації педагогів: інститути вдосконалення вчителів, що впродовж перших років незалежності були реорганізовані в інститути підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, профільні академії, інститути (центри) для підвищення кваліфікації та перепідготовки фахівців. Першорядність щодо науково-теоретичної підготовки у структурі підвищення кваліфікації

педагогічних кадрів належала педагогічним інститутам і факультетам підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, філіям (які входили у структуру інститутів). Університети (за наявності кафедр педагогіки, психології) також забезпечували цих років підвищення кваліфікації вчителів за різними спеціалізаціями [11, ст. 48, п. 1, 2], що сприяло підвищенню якості наукового складника післядипломної освіти вчителів і керівників загальноосвітніх шкіл, гімназій і ліцеїв. Відповідно до чинної на ті роки нормативно-правової бази, фінансування післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації педагогів (перекваліфікації) здійснювали за рахунок державного бюджету та коштів з альтернативних джерел (юридичних і фізичних осіб, громадських організацій), що частково сприяло розширенню матеріальної бази закладів, які забезпечували такий вид діяльності. Позитивною особливістю розвитку післядипломної педагогічної освіти в 90-ті рр. ХХ ст. було поглиблення міжнародних зв'язків і впровадження зарубіжних освітніх практик у післядипломну освіту задля підготовки педагогів до впровадження освітніх змін і покращення якості освіти учнів [11, ст. 64, 65].

Задля врегулювання правових, організаційних та економічних засад функціонування системи освіти в Україні 1996 р. колегією Міністерства освіти України затверджено «Концепцію державного стандарту загальної середньої освіти» [15]; 1999 р. Верховною Радою ухвалено Закон України «Про загальну середню освіту» [10]. Ці державні документи відіграли важливу роль щодо унормування змісту загальної середньої освіти (на засадах демократизації та гуманізації) та поклали початок його стандартизації для всіх її рівнів. Позитивна тенденція полягала в стимулюванні творчого потенціалу педагогів та їх ініціативності й самостійності щодо вибору форм підвищення кваліфікації, шляхів упровадження інновацій в освітній процес (загальноосвітніх шкіл, закладів післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації) [36, с. 278]. У річницю наведених вище нормативно-правових змін II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти затвердив «Концепцію розвитку післядипломної освіти в Україні» (на підставі рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 11 квітня 2002 р. № 3/5-4), що започаткувало етап її модернізації [16].

На зламі тисячоліть післядипломна педагогічна освіта розглядалась як ключова компонента стратегії розвитку країни задля забезпечення неперервного професійного зростання громадян в умовах ринкової економіки та сприяння сталого розвитку країни на основі соціального партнерства. Уточнена мета післядипломної освіти в руслі особистісно орієнтованої парадигми полягала в урахуванні індивідуальних потреб громадян щодо особистісного та професійного зростання задля сприяння їх самореалізації та розвитку творчого потенціалу. Зокрема, «Концепцію розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні» (2002) розроблено з опорою на сучасні українські та зарубіжні наукові теорії і практики. У змісті Концепції розлого висвітлено нові для тих років принципи, а саме: освіти людини впродовж життя, інноваційності, компетентнісного підходу [16]. Вперше в документі всеукраїнського рівня йшлося про забезпечення якості післядипломної освіти за таких умов: 1) удосконалення нормативно-правової бази; 2) використання сучасних методів навчання; 3) залучення кваліфікованих викладачів та постійного моніторингу ефективності освітнього процесу.

Як засвідчують результати студіювання практик післядипломної педагогічної освіти цих років, вона розвивалась досить суперечливо: з одного боку, приймалися прогресивні концепції, закони, постанови Кабміну України та рішення колегії Міністерства освіти і науки України щодо їх реалізації, а з іншого – поширеним явищем було недофінансування галузі. Непродуманість чітких джерел і норм фінансування підвищення кваліфікації педагогів зумовили погіршення стану матеріально-технічної бази закладів освіти та їх соціальної інфраструктури, що гальмувало впровадження в освітній процес інноваційних технологій і засобів навчання. Зважаючи на це, задля подолання гальмівних чинників Кабінетом Міністрів України прийнято Розпорядження «Про схвалення Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006–2010 роки» від 12 липня 2006 р. № 396-р. [34]. Концепція була спрямована на розв'язання нагальних проблем освітньої галузі: вдосконалення національно-патріотичного виховання, розбудову громадянського суспільства та інтеграцію у світовий освітній простір. У наведеному документі окреслено

створення ефективної системи підготовки і перепідготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів, їх атестації та професійного вдосконалення; підвищення професіоналізму в сув'язі з підвищенням соціального статусу педагогічних і науково-педагогічних працівників, забезпечення державної підтримки їх професійного розвитку. Окреслені аспекти носили наскрізний характер і більш предметно висвітлені в низці підзаконних актів і документів наступних років: Указі Президента «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25 червня 2013 р. № 344/2013 [31]; наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» від 14 серпня 2013 р. № 1176 [28]. В Указі Президента (поданому вище) окреслено основні проблеми, історичні виклики та ризики, мету освіти, що полягала в формуванні якісних і доступних умов для забезпечення особистісного розвитку здібностей і талантів людини на основі навчання протягом життя [31].

Відповідно до оновлених цілей і мети освіти в «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) окреслено першорядні завдання: вдосконалення нормативно-правового забезпечення та розроблення сучасних стандартів, які спрямовані на модернізацію освітніх процесів щодо перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування фахівців, формування їх готовності до реалізації інноваційного розвитку освіти (на всіх рівнях). Актуалізовано випереджальний підхід до підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів, що відповідав як потребам реформування освіти, так і викликам тогочасного суспільства. Суголосні ідеї містить «Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013), зокрема щодо збереження людського капіталу й інтелектуального суспільства для забезпечення сталого розвитку країни [28]. Відповідно до оновленої нормативно-правової бази на етапі модернізації, вдосконалено цілі професійного розвитку та структуру післядипломної педагогічної освіти, а саме: підвищення кваліфікації, навчання за спеціалізацією, стажування. Унормовано багатоваріантні освітні програми з використанням цифрових технологій інтерактивних методів навчання задля адаптації педагогів до

вимог розвитку інноваційної освіти, урізноманітнення форм продуктивної взаємодії з науковими та науково-освітніми інституціями.

Нормативно-правове регулювання інноваційного розвитку післядипломної педагогічної освіти на законодавчому рівні унормовано в Законах України: «Про вищу освіту» (2014) [9] та «Про освіту» (2017) [12], «Про повну загальну середню освіту» (2020) [13]. Звертаємо увагу на те, що в п. 1 ст. 60 Закону України «Про вищу освіту», ухваленому Верховною Радою України 1 липня 2014 року, подано оновлене визначення терміна «післядипломна освіта» – «спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особистості вчителя шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду» [9]. Цим документом визначено завдання післядипломної освіти: вдосконалювати компетентності педагогів та сприяти професійному зростанню, наповнювати їхній культурний простір новими цінностями та сенсами, слугувати особистісному, громадянському зростанню та забезпечувати потреби держави у кваліфікованих кадрах високого рівня. У п. 3 ст. 18 цього Закону зазначено, що післядипломна освіта як цілісна система становить невід'ємну складову частину безперервної освіти дорослих [9, ст. 18]. Вона передбачає набуття нових і вдосконалення раніше здобутих компетентностей на основі професійної (професійно-технічної) або фахової освіти та практичного досвіду.

Чинним Законом України «Про освіту» (2017) розширено перелік складників післядипломної освіти, як-от: спеціалізація, перепідготовка, підвищення кваліфікації, стажування та самоосвіта, котрі створюють можливості для здобуття як нових компетентностей, так і вдосконалення практичних навичок та реалізації неперервного навчання впродовж життя. Новим, що вирізняє норми Закону «Про освіту» (2017), є гарантування умов для реалізації індивідуальної траєкторії розвитку педагога, який самостійно вибирає види, форми та темп навчання, заклади освіти та запропоновані ними освітні програми чи окремі освітні модулі, рівень їх складності, а також методи та засоби навчання. До Закону внесено зміни щодо фінансового забезпечення

підвищення кваліфікації педагогічних працівників за кошти державного бюджету [12, п. 8, ст. 78]. Закон України «Про освіту» розширив автономію закладів освіти, що зумовило перерозподіл повноважень обласних, міських, районних відділів (департаментів) освіти. Цим законом упроваджено акредитацію програм та оцінювання результатів післядипломної освіти педагогів [12, п. 1–3, ст. 44].

Нормативно-правове регулювання інноваційного розвитку післядипломної педагогічної освіти зумовлено ключовими ідеями Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 року № 903 [17]. Утверджені стратегії особистісного та професійного розвитку педагогів зумовили розроблення нових освітніх програм післядипломної підготовки педагогів задля розвитку їх готовності до подолання викликів щодо освітніх змін. Такі напрацювання має Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Інноваційний кейс для професійного розвитку різних категорій слухачів розроблено з урахуванням варіативного вибору, цифрових освітніх ресурсів, інноваційних технологій: проєктних, тренінгових, ігрових (ділові та рольові ігри), вебінари і педагогічні майстерки.

Нині важливим нормативним орієнтиром розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні є Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024) [29], затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 29 серпня 2024 р. № 1225. Зазначений документ розроблено на заміну професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», затвердженого наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736. У чинному стандарті (2024) конкретизовано низку вимог до оновлення теоретичних та практичних підходів до професійного та особистісного розвитку педагогів. Першорядність становлять ціннісні орієнтири особистості на відміну від попереднього стандарту, де пріоритетним був

тільки професійний (фаховий) розвиток педагога. Згідно з новим стандартом у процесі професійного розвитку особистість набуває не лише нових фахових компетентностей, навичок, знань, необхідних для виконання професійних обов'язків, але й розвиває нові якості (інтелектуальні, мотиваційні, комунікативні, ціннісно-духовні). І саме потреба педагога щодо особистісного та професійного розвитку і самовдосконалення є визначальною в мотивованій неперервній післядипломній освіті [29].

У контексті дослідження заявленої в статті проблематики узагальнені результати теоретичних студій засвідчують вплив нормативно-правового регулювання на розвиток післядипломної педагогічної освіти, увиразнений змінами суспільних цілей і завдань освіти, суспільними стратегіями та зовнішніми чинниками (посиленням або послабленням актуальності входження української освіти в міжнародний освітній простір). Це актуалізує проблему прийняття окремого державного документа, який цілісно й системно забезпечить законодавче регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти. Перша спроба ухвалення Закону України «Про післядипломну освіту» була здійснена ще 2013 р. Проєкт цього Закону було затверджено Указом Президента України від 23 квітня 2013 року № 229, але він так і не був ратифікований і не вступив у дію. Тому актуальним, очікуваним в освітньому та експертному середовищах став проєкт Закону «Про освіту дорослих» (2023 реєстр. № 7039) [33], який було розглянуто на засіданні Верховної Ради та прийнято за основу (у першому читанні) 12 січня 2023 року. Він покликаний врегулювати і систематизувати відносини в системі освіти дорослих, закріпити її як складник системи освіти України, що має суспільну значущість. Законопроєкт пропонує нову ідеологію освіти дорослих: післядипломну освіту (педагогічну) подано як галузь, що забезпечує навчання впродовж усього життя, а її візії полягають не лише в поглибленні та розширенні професійних компетентностей педагога щодо виконання трудових функцій, але готовності до мотивованого особистісного зростання та саморозвитку, адаптації до вимог сучасного ринку праці, перекваліфікації.

Висновки. Дослідження засвідчує вплив нормативно-правового регулювання на

розвиток післядипломної педагогічної освіти в Україні (1991–2024), що в окреслених хронологічних межах пройшла шлях від системи освіти радянської доби, яка ґрунтувалась на нормативно-знаннєвій парадигмі й колективістському вихованні, до інноваційної системи освіти, що ґрунтується на особистісно-орієнтованій парадигмі, ціннісному особистісному та професійному розвитку, на засадах варіативності. За роки незалежності відбувся перехід від застарілих ідеологічних моделей радянської епохи до інноваційної післядипломної педагогічної освіти, що орієнтована на розвиток особистості, суспільства, держави та відповідає потребам часу. На законодавчому рівні післядипломна педагогічна освіта є компонентом системи освіти України. Відповідно до законів про освіту, підзаконних актів впроваджено важливі зміни щодо цільового, змістового, технологічного, організаційного забезпечення функціонування галузі. Упродовж окресленого

історичного періоду післядипломна педагогічна освіта здійснила поступ інституалізації (становлення), модернізації (цілей, завдань, змісту, організації), відповідно до концептуальних ідей: особистісно орієнтованої освіти та освіти людини впродовж життя; інноваційного розвитку, згідно з концепцією сталого розвитку суспільства. Створення умов для професійного зростання педагогів є інвестицією в майбутнє країни, тому нормативно-правове регулювання відіграє провідну роль у стимулюванні професійного розвитку фахівців. Разом із тим законодавче регулювання має динамічний характер. Нині на часі – вдосконалення нормативної бази та її гармонізація з міжнародними стандартами професійного розвитку педагогів. Висвітлена в статті проблематика потребує подальших досліджень щодо з'ясування впливу підзаконних актів Міністерства освіти України цих років на перебіг і результати реалізації законодавства України «Про освіту».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В.П. Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть. *Вища освіта*. 2001. № 2. С. 5–13.
2. Березівська Л. Реформування шкільної освіти в Україні у XX ст.: історіографія питання. *Історико-педагогічний альманах*. 2009. Вип. 1. С. 15–28.
3. Грень Л.М. Державна політика в галузі управління сферою професійно-технічної освіти: характеристика змісту та обґрунтування напрямів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Держ. управління*. 2019. № 4. Т. 30 (69). С. 47–54.
4. Декларації про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради УРСР (БВР)*. 1990. № 31. Ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення: 19.02.2025).
5. Дічек Н.П. Тенденції шкільної освітньої політики в Україні у перше десятиріччя незалежності. *Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України*. 2019. Вип. 2. С. 72–86.
6. Домбровська С.М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних змін : монографія. Харків : Оберіг, 2010. 176 с.
7. Іванюк Г.І. Соціально-педагогічні засади розвитку сільської школи в Україні (1958 – 2000pp.) : монографія. Київ : Пед. думка, 2007. 408 с.
8. Журавський В.С. Політична система України: проблеми становлення і розвитку (правовий аспект) : дис ... канд. юрид. Наук : 12.00.01 ; Університет внутрішніх справ. Харків, 2000. 169 л. л. С. 154–169.
9. Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 19.02.2025).
10. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 р. № 651-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text> (дата звернення: 19.02.2025).
11. Закон України «Про освіту» від 04.06.1991 р. № 1144-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.02.2025).
12. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.02.2025).
13. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 12.02.2025).
14. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія ; за ред. І.А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. С. 11–57.
15. Концепція державного стандарту загальної середньої освіти України : дод. 1 до рішення колегії Міністерства освіти України від 22.05.1996 р. № 8/3-6. *Інформ. зб. Міністерства освіти України*. 1996. № 17/18. С. 7–11.

16. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні. *Освіта України*. 2002. № 36. С. 4–6.
17. Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» від 13 грудня 2017 року № 903. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.02.2025).
18. Кузьменко В. Розвиток післядипломної освіти керівних педагогічних кадрів України у 70-80-х роках ХХ століття. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 11(29).
19. Кузьмінський А.І. Організаційно-педагогічні основи безперервної освіти педагогічних кадрів : дис... канд. пед. Наук : 13.00.01 ; Черкаський держ. ун-т ім. Б. Хмельницького. Київ, 1997. 197 с.
20. Луговий В.І. Десять років становлення (досвід досліджень, розробок і впроваджень у сфері державного управління). Київ : Вид-во НЛДУ, 2005. 356 с.
21. Любар О.О. Надбання історії вітчизняної педагогіки як основа розбудови національної школи і педагогіки України. Кривий Ріг, 1993. 25 с.
22. Ничкало Н. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія. АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти ; за ред. І.А. Зязюна. Київ, 2000. С. 58–80.
23. Олійник В.В. Тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації суспільства. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 1. С. 56–66.
24. Парадигми розвитку та тенденції реформування шкільної освіти в Україні у добу незалежності : монографія ; за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. Н. П. Дічек. Київ : Педагогічна думка, 2022. 507 с.
25. Плавич В.П., Плавич С.В. Зasadничі принципи правотворчої діяльності як основа її ефективності. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 83–87.
26. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна ХХІ століття») : постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2025).
27. Про затвердження Базового навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 1998 р. № 1239 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1239-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2025).
28. Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України 14.08.20 р. № 1176 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1176729-13#Text> (дата звернення: 19.02.2025).
29. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України від 29 серпня 2024 р. № 1225 URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 19.02.2025).
30. «Про навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів на 1999/2000 навчальний рік» : лист Міністерства освіти України від 04.05.99 р. № 1/9-191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-191281-99#Text> (дата звернення: 19.02.2025).
31. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. *Офіц. вісн. Президента України*. 2013. № 17. С. 550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 19.02.2025).
32. Прокопенко Л.Л. Становлення державного управління освітою в Україні: історико-теоретичний аспект. *Державне будівництво*. 2007. № 1(2). URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1(2)_9) (дата звернення: 19.02.2025).
33. Про освіту дорослих : проект Закону від 23 квітня 2013 року № 229 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Л06948A?an=75> (дата звернення: 19.02.2025).
34. Розпорядження «Про схвалення Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006–2010 роки» від 12 липня 2006 р. № 396-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-2006-%D1%80#Text> (дата звернення: 19.02.2025).
35. Сущенко Т.І. Науково-практичні проблеми професійної підготовки викладачів вищої школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 44. С. 458–466.
36. Hellwig, W. & Lipenkowa, J. Ukraine. The Education Systems of Europe, Editors: Hörner W., Döbert H., Kopp B. von, Mitter W. (pp. 808–825). Dordrecht: Springer, 2007. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/1-4020-4874-2_50, https://doi.org/10.1007/1-4020-4874-2_50 (дата звернення: 19.02.2025).

REFERENCES:

1. Andrushchenko, V. P. (2001). Teoretyko-metodolohichni zasady modernizatsii vyshchoi osvity v Ukraini na rubezhi stolit [Theoretical and methodological principles of the modernization of higher education in Ukraine on the verge of becoming a state]. *Vyshcha osvita*. № 2. S. 5–13. [in Ukrainian].

2. Berezivska, L. (2009). Reformuvannia shkilnoi osvity v Ukraini u XX st.: istoriografiia pytannia. [Reforming School Education in Ukraine in the Twentieth Century: Historiography of the Issue] *Istoryko-pedahohichnyi almanakh*. Vyp. 1. S. 15–28. [in Ukrainian].
3. Hren, L. M. (2019). Derzhavna polityka v haluzi upravlinnia sferoiu profesiino-tekhnichnoi osvity: kharakterystyka zmistu ta obgruntuvannia napriamiv [State Policy in the Field of Vocational Education Management: Characteristics of Content and Justification of Directions] *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho*. Serii: Derzh. upravlinnia. No 4. T. 30 (69). S. 47–54 [in Ukrainian].
4. Deklaratsii pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy [Declarations of state sovereignty of Ukraine] (Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR), 1990, № 31, st. 429) vid 16.07.1990. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> [in Ukrainian].
5. Dichek, N.P. (2019). Tendentsii shkilnoi osvitnoi polityky v Ukraini u pershe desiatyrichchia nezalezhnosti [Trends in school education policy in Ukraine in the first decade of independence]. *Pedahohika i psykhologhiia. Visnyk NAPN Ukrainy*. Vyp. 2. S. 72–86. [in Ukrainian].
6. Dombrovska, S. M. (2010). *Derzhavne upravlinnia vyshchoiu osvitoiu v umovakh transformatsiinykh zmin: monohrafiia* [Public administration of higher education in the context of transformational changes]. Kh.: Oberih, 176 s. [in Ukrainian].
7. Ivaniuk, H.I. (2007) Sotsialno-pedahohichni zasady rozvytku silskoi shkoly v Ukraini (1958–2000) [Socio-pedagogical foundations of rural school development in Ukraine (1958–2000)]: monohrafiia. K.: Ped. dumka. 408 s. [in Ukrainian].
8. Zhuravskiy, V. S. (2000) Politychna systema Ukrainy: problemy stanovlennia i rozvytku (pravovyi aspekt) [Political system of Ukraine: problems of formation and development (legal aspect)]: Candidate's thesis (PhD thesis): 12.00.01; Universytet vnutrishnikh sprav. Kh. 169 l. l. 154–169 [in Ukrainian].
9. Zakonu Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” [About higher education] vid 01.07.2014 № 1556-VII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrainy “Pro zahalnu seredniu osvitu” [About general secondary education] vid 13.05.1999 № 651-XIV. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text> [in Ukrainian].
11. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” [About education] vid 04.06.1991 № 1144-XII Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100/96%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” [About education] vid 05.09.2017 r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
13. Zakon Ukrainy “Pro povnu zahalnu seredniu osvitu” [About complete general secondary education] vid 16.01.2020 № 463-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].
14. Ziaziun, I. A. (2000) Intelektualno-tvorchyi rozvytok osobystosti v umovakh neperervnoi osvity [Intellectual and creative development of a personality in the context of continuing education]. Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy: monohrafiia; za red. I. A. Ziaziuna. K.: Vipol. C. 11–57 [in Ukrainian].
15. Kontseptsiiia derzhavnoho standartu zahalnoi serednoi osvity Ukrainy [Concept of the state standard of general secondary education in Ukraine]: dod. 1 do rishennia kolehii Ministerstva osvity Ukrainy vid 22.05.1996 r. № 8/3-6. Inform. zb. Ministerstva osvity Ukrainy. 1996. № 17/18. S. 7–11. [in Ukrainian].
16. Kontseptsiiia rozvytku pislidiplomnoi osvity v Ukraini [Concept for the development of postgraduate education in Ukraine]. Osvita Ukrainy. 2002. № 36. S. 4–6. [in Ukrainian].
17. Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity “Nova ukrainska shkola» [Concepts for the implementation of state policy in the field of reforming general secondary education ‘New Ukrainian School’] vid 13 hrudnia 2017 roku № 903. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
18. Kuzmenko, V. (2023). Rozvytok pislidiplomnoi osvity kerivnykh pedahohichnykh kadrov Ukrainy u 70-80-kh rokakh XX stolittia [The Development of Postgraduate Education of Senior Pedagogical Personnel in Ukraine in the 70s and 80s of the Twentieth Century]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*. № 11(29) [in Ukrainian].
19. Kuzminskyi, A. I. (1997). Orhanizatsiino-pedahohichni osnovy bezperervnoi osvity pedahohichnykh kadrov [Organisational and pedagogical foundations of continuing education of teaching staff]: *Candidate's thesis* (PhD thesis): 13.00.0; Cherkaskyi derzh. un-t im. B. Khmelnytskoho. K. 197 s. [in Ukrainian].
20. Luhovyi, V.I. (2005). Desiat rokiv stanovlennia (dosvid doslidzhen, rozrobok i vprovadzhen u sferi derzhavnoho upravlinnia) [Ten years of formation (experience in research, development and implementation in the field of public administration)]. K.: Vyd-vo NLDU. 356 s. [in Ukrainian].
21. Liubar, O.O. (1993). Nadbannia istorii vitchyznianoï pedahohiky yak osnova rozbudovy natsionalnoi shkoly i pedahohiky Ukrainy [The heritage of the history of national pedagogy as a basis for the development of the national school and pedagogy of Ukraine]. Kryvyi Rih. 25 s. [in Ukrainian].

22. Nychkalo, N. (2000). Neperervna profesiina osvita: mizhnarodnyi aspect [Continuing professional education: an international perspective]. Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy: monohrafiia. APN Ukrainy. In-t pedahohiky i psykholohii prof. osvity; za red. I.A. Ziaziuna. K.S. 58–80. [in Ukrainian].
23. Oliinyk, V. V. (2013.). Tendentsii rozvytku pisladiplomnoi pedahohichnoi osvity v umovakh transformatsii suspilstva [Trends in the Development of Postgraduate Pedagogical Education in the Context of Society Transformation]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy*. № 1. S. 56–66. [in Ukrainian].
24. Paradyhmy rozvytku ta tendentsii reformuvannia shkilnoi osvity v Ukraini u dobu nezalezhnosti [Paradigms of development and trends in reforming school education in Ukraine since independence]: monohrafiia; za zah. red. d-ra ped. nauk, prof. N. P. Dichek. Kyiv: Pedahohichna dumka, 2022. 507 s. [in Ukrainian].
25. Plavych, V.P. (2012). Plavych S.V. Zasadnychi pryntsyipy pravotvorchoi diialnosti yak osnova yii efektyvnosti [Fundamental principles of lawmaking as the basis for its effectiveness.]. *Almanakh prava*. Vyp. 3. S. 83–87. [in Ukrainian].
26. Pro Derzhavnu natsionalnu prohramu “Osvita” (“Ukraina XXI stolittia”) [On the State National Programme “Education” (“Ukraine of the XXI century”): postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.11.1993 № 896. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
27. Pro zatverdzhennia Bazovoho navchalnoho planu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [On Approval of the Basic Curriculum of General Education Institutions]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 serpnia 1998 r. № 1239. : Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1239-98-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
28. Pro zatverdzhennia haluzevoi Kontseptsii rozvytku neperervnoi pedahohichnoi osvity [On Approval of the Sectoral Concept for the Development of Continuing Teacher Education]: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy 14.08.20 vid 13 № 1176. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1176729-13#Text> [in Ukrainian].
29. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu “Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity” [On Approval of the Professional Standard “Teacher of a General Secondary Education Institution”]: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 29 serpnia 2024 r. № 1225. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> [in Ukrainian].
30. “Pro navchalni plany zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv na 1999/2000 navchalnyi rik” [On the Curriculum of General Education Institutions for the 1999/2000 Academic Year]: lyst Ministerstva osvity Ukrainy vid 04.05.99 № 1/9-191. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-191281-99#Text> [in Ukrainian].
31. Pro Natsionalnu stratehiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.06.2013 № 344/2013. Ofits. visn. Prezydenta Ukrainy. 2013. №17. S.550. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> [in Ukrainian].
32. Prokopenko, L. L. (2007) Stanovlennia derzhavnogo upravlinnia osvitoiu v Ukraini: istoryko-teoretychnyi aspect [Formation of Public Administration of Education in Ukraine: Historical and Theoretical Aspect]. *Derzhavne budivnytstvo*. № 1(2). Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1(2)_9) [in Ukrainian].
33. Pro osvitu doroslykh [About adult education]: proiekt Zakonu vid 23 kvitnia 2013 roku № 229. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/JI06948A?an=75> [in Ukrainian].
34. Rozporiadzhennia “Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi prohramy rozvytku osvity na 2006–2010 roky” [On approving the Concept of the State Programme for Education Development for 2006–2010] vid 12 lypnia 2006 r. № 396-r Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-2006-%D1%80#Text> [in Ukrainian]
35. Sushchenko, T. I. (2015). Naukovo-praktychni problemy profesiinoy pidhotovky vykladachiv vyshchoi shkoly [Scientific and Practical Problems of Professional Training of Higher Education Teachers]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. Vyp. 44. S. 458–466 [in Ukrainian]
36. Hellwig, W. & Lipenkowa, J. (2007). Ukraine. The Education Systems of Europe, Editors: Hörner W., Döbert H., Kopp B. von, Mitter W. (pp. 808–825). Dordrecht: Springer. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/1-4020-4874-2_50 [in English].